

Навчально-методична серія
«КАФЕДРА»

Маріан Токар, Михайло Зан

ПОЛІТИЧНІ РЕЖИМИ

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Політичні режими: програма навчальної дисципліни для студентів за напрямом підготовки зі спеціальності 6.030104 – Політологія / Навчально-методична серія «Кафедра». – Ужгород, 2013. – 20 с.

Розробники:

кандидат історичних наук, професор кафедри політології і державного управління факультету суспільних наук УжНУ *Токар Маріан Юрійович*;

кандидат історичних наук, доцент кафедри політології і державного управління факультету суспільних наук УжНУ *Зан Михайло Петрович*

Рецензент:

доктор політичних наук, професор кафедри політології і державного управління факультету суспільних наук УжНУ *Лендьел Мирослава Олександрівна*

Навчально-методична серія «КАФЕДРА»

Програма затверджена на засіданні кафедри політології і державного управління факультету суспільних наук УжНУ.

Протокол від «12» лютого 2013 року № 6.

Схвалено методичною комісією ДВНЗ «Ужгородський національний університет» за напрямом підготовки зі спеціальності 6.030104 – Політологія.

Протокол від «12» лютого 2013 року № 3.

© Токар М.Ю., Зан М.П., 2013
© Навчально-методична серія «Кафедра», 2013

1. Мета і завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни «Політичні режими» – ознайомлення із загальними поняттями про політичні режими, класичними теоріями і концепціями, відповідною типологією, ознаками та особливостями їх формування та зміни, функціональністю та сучасними тенденціями їх розвитку.

Завдання:

- *ознайомити* студентів з історією термінології, основними напрямками наукових досліджень та методологічним інструментарієм дисципліни;
- *розкрити* еволюцію «політичного режиму» в історії політичної думки;
- *з'ясувати* фактори впливу політичних режимів на суспільно-політичний розвиток сучасних країн;
- *висвітлити* структуру і особливості функціонування політичних режимів;
- *дати аналіз* різноманітним типам політичних режимів в історико-політичному екскурсі й навести аналогії еволюції й традиційності політичних режимів країн;
- *проілюструвати* динаміку й мобільність політичних режимів та їх співвідношення з політичними системами.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент **повинен**

знати:

- об'єкт, предмет та методологічний інструментарій дисципліни;
- історію становлення та основні напрямки наукових студій з даної проблеми;
- зміст категоріального апарату дисципліни;
- суть та функції політичних режимів;
- механізми трансформацій і типології політичних режимів;
- порівняльні характеристики політичних режимів;

уміти:

- аналізувати проблемні фактори, які повинні забезпечуватися політичним режимом;
- з'ясовувати фактори впливу політики політичних режимів на суспільство;

- аналізувати основні типи політичних режимів;
- розпізнавати характерні ознаки політичних режимів;
- визначати критерії типології політичних режимів;
- давати оцінку динамічності політичних режимів.

2. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль № 1.

Історія і теорія політичних режимів

ТЕМА 1.

Базові категорії та похідні поняття «політичного режиму»

Визначення політичного режиму, обґрунтування його соціального призначення й критеріїв типологізації. Базові категорії. Ознаки, структура, цінність, ідеологія, інститути, функції, соціальна база режимів. Типи, різновидність, національна модель, еволюція режимів. Похідні поняття. Середовище, умови, прояви політики режимів. Актуальність дослідження режимів. Розподіл політичних режимів за регіонами світу.

ТЕМА 2.

Поняття «політичного режиму» в політичній науці

Основні підходи до визначення “політичного режиму”. Ототожнення політичної системи та політичного режиму (М.Хагопян). Інституційний (політико-правовий) підхід (К.Бекстер). Неоінституційні розробки Г.Лассуелла. Соціологічний підхід (М.Дюверже). Синтезні концепції російських вчених Ф.Бурлацького, О.Галкіна та М.Хрустальова.

Риси політичного режиму. Динамічність, організація макросоціальних суспільних процесів. Стабілізація політичної системи, взаємодія та координація її елементів. Сукупність владних структур. Методи досягнення цілей. Часові характеристики.

ТЕМА 3.

Еволюція «політичного режиму» в історії політичної думки

Режим в осмисленні представників політичної філософії Стародавнього Сходу. Божественна природа влади в давньовавильонських, давньоперсидських та давньоіндійських політико-правових трактатах.

“Опiкунський авторитаризм” Конфуція. Легістський проект тоталітарних та авторитарних режимів. Ідеал справедливого суспільства у вченнях Лао Цзи та Мо Цзи.

Політичний режим в теоретичній спадщині Платона. Форми державного устрою (аристократія, тимократія, олігархія, демократія, тиранія). Філіація ідей легістів у “тоталітарній програмі” ідеальної держави Платона. Роль ідеології та “цілющої брехні” правителя. Переосмислення власної концепції.

Режим у працях Аристотеля. Правильні (монархія, аристократія, політія) та неправильні (тиранія, олігархія, демократія) форми держави. Ілюстрація соціальної природи походження політичної влади. Аналіз способу взаємодії суспільства та держави. Перехідні форми правління як етапи політичної трансформації. Ідея легітимності режиму як фактор стабільності.

Політичний режим в осмисленні представників політичної філософії Стародавнього Риму. Ідеї особистої свободи індивіда перед обличчям влади (Сенека, Епiктет, Марк Аврелій). *Res publica* Цицерона. Роль лiдерства, помiркованостi та конституційностi у стабілізації політичних структур. Форми державного правління (монархія, аристократія, демократія).

Проект політичного режиму Н.Макиавеллі. Принцип самодостатності та прагматизму влади. Типологія політичних режимів (царство, тиранія, аристократія, олігархія, демократія, охлократія). Соціальні та психологічні фактори політичного переходу.

Погляди Т.Гоббса та Дж.Локка щодо природи і механізму політичних режимів. Обґрунтування Т.Гоббсом політики “опікунського авторитаризму”. Політичний режим ліберального типу в працях Дж.Локка.

Умови та середовище функціонування політичних режимів в осмисленні Ш.-Л. Монтеск'є. Імперії, республіки та монархії. Психологічні параметри режимів. Ідея законності та розподілу влад як вклад в осмислення ліберально-демократичних систем.

Модель політичного режиму Ж.-Ж. Руссо. Ідея “розвиваючої демократії” (*developmental democracy*) та “народного суверенітету”. Соціальний механізм переходу до справедливого суспільства. Розподіл приватної власності. Забезпечення загальної волі.

Проблема встановлення і консолідації політичних режимів в працях А. де Токвіля. “Парадокс Токвіля”. Дж. Ст. Міль про безпеку необачної демократії та свободу дискусій. Громадянин – основна цінність ліберальної демократії. Вимога надання жінкам права голосу.

Конституційність, обґрунтування права на життя, свободу та прагнення до щастя Т.Джефферсоном. Заперечення географічного детермінізму Ш.-

Л. Монтеск'є. Ідеї децентралізації та місцевого самоврядування. Загальне виборче право чоловіків. Ідеї сильної президентської, централізованої влади О.Гамільтона. Аргументи на захист олігархічних режимів.

Еволюція поглядів Г.Гегеля, вклад в теорію політичних режимів. Божевільний характер законів. Сильна державна влада. Монархізм. “Правовий етатизм” Г.Гегеля.

Внесок марксистської політичної філософії в теорію політичних режимів. Головні ідеї марксизму. Роль класової боротьби в історичному процесі. Диктатура пролетаріату. Ідея соціальної революції. “Особлива партія”. Суперечливість марксистського вчення. “Ідеологічна” (нормативна) та “пошукова” (антинормативна) версії марксизму. Ідея суб'єкта історичного процесу. Ідея взаємозв'язку виникнення та еволюції суспільних класів з домінуючою стадією розвитку виробництва. Формативна ідея. Аналіз К.Марксом нового типу режимів – бонапартизму. Революційна та еволюційна традиції марксизму. Більшовицькі ідеали та практика політичного режиму (В.Ленін, Л.Троцький, М.Бухарін, Й.Сталін). Соціал-демократичне розуміння трансформації політичних режимів (Г.Плеханов, К.Каутський, Е.Бернштейн). Академічний напрям марксизму. Неомарксизм (Ю.Хабермас, Г.Маркузе).

Вклад представників класичної елітології в теорію режимів. Типологія політичних режимів Г.Моски. Авторитарні та ліберальні режими. Аристократичні та демократичні режими. Фактори кризи режимів. Зовнішня загроза. Політичний занепад середнього класу. Старіння “політичної формули” (ідеології) правлячого класу. Ідея “циркуляції еліт” В.Паретто. “Залізний закон олігархії” Р.Міхельса.

Політичні режими в осмисленні М.Вебера. Теорія легітимності влади. Типи політичного панування. Типологія політичного лідерства. Аналіз основ політичної стабільності та нестабільності. “Плебісцитарний вождистський” тип демократії як альтернатива та контроль дії адміністративної бюрократії.

Д.Аптер про еволюцію політичної науки. Інституційні підходи до аналізу політичних режимів (Г.Алмонд, Д.Марш, Р.Родс, Р.Патнам, Б.Рокман та ін.). Неінституційні напрямки аналізу політичних режимів. Біхевіоризм (Ч.Меріам, Г.Лассуелл). Пліуралізм (Р.Даль, Ч.Ліндбл, М.Кларк). Структуралізм (Т.Парсонс, Д.Істон). “Постнаукові” підходи в політичній науці. Девелопменталізм про сутність політичного режиму. Поняття “міжнародного режиму” (С.Краснер, Дж. Ружжі).

Радянська та російська традиції аналізу політичних режимів. Вивчення функціонування політичних режимів країн, що розвиваються. Критика буржуазних політичних режимів. Проблематика феномену тоталітаризму в працях К.Гаджієва, Е.Соловйова, І.Мазурова, О.Міграняна та ін. Спроби синтезних досліджень політичних режимів (А.Громико, О.Циганков,

В.Саламатін, О.Салмін та ін.). Політичні режими в працях вітчизняних дослідників (А.Колодій, Г.Почепцов, А.Трубайчук, Б.Дем'яненко, В.Якушик та ін.).

ТЕМА 4.

Структура і особливості функціонування політичного режиму

Середовище функціонування режиму. Соціокультурне та позасоціальне середовище. Економічні та культурно-традиційні чинники. Емоційні та інстинктивні фактори. Сфера колективного несвідомого.

Структура політичного режиму: взаємодія уряду і опозиції. Ознаки правлячої групи (уряду) за Р.Макрідісом. Ступінь однорідності. Ступінь монополізації влади. Самовідтворення. Відкритість та закритість. Канали рекрутування правлячої еліти. Трансформація правлячих груп. Сфера діяльності. Гарантії для мас. Панівна ідеологія. Типи опозиційних груп. Лояльна, поміркована (напівлояльна) та непримирима (нелояльна) опозиція. Шляхи еволюції нелояльної опозиції. Інтеграція в рамках політичної системи. Статус загальнонаціонального лідера та короткочасний прихід до влади. Жорстка модель взаємодії уряду та опозиції в умовах гегемонії. Гнучка модель взаємодії уряду та опозиції в умовах поліархій. Поляризована модель взаємодії уряду та опозиції в умовах змішаних режимів.

Структура політичного режиму: процес прийняття рішень. Основні соціальні агенти прийняття політичних рішень. Групи інтересів. Бюрократія. Політична еліта. Загальнонаціональний лідер. Етапи прийняття політичного рішення. Визначення проблеми та її меж. Пошук інформації. Оцінка альтернатив. Вибір найкращої альтернативи. Реалізація рішення. Корегування.

Матеріально-силові ресурси життєздатності режиму. Військова боєздатність. Економічна ефективність режиму. Демографічні та географічні ресурси. Духовно-психологічні ресурси функціонування режиму. Психологічні характеристики нації. Особистісний потенціал політичного лідера. Проблема узгодження соціопсихологічних основ суспільства із ідеологічною доктриною панівної еліти.

Засоби стабілізації політичного режиму. Концепція М.Хрустальова. Засоби переконання. Засоби примусу. Засоби насильства. Політична поведінка правлячих режимів. Логіка консервації. Логіка розпаду. Логіка тимчасової стабілізації. Логіка реформації та консолідації.

ТЕМА 5. Типології політичних режимів

Проблема класифікації політичних режимів. Критерій державного правління. Президентські та парламентські режими. Критерій взаємозв'язків панівної групи та мас. Традиційні, мобілізаційні та автономні режими. Критерій методів досягнення політичних цілей. Ліберальні та терористичні режими. Критерій легітимізації політичної влади правлячої групи. Світські та теократичні режими. Критерій намірів та дій політичного лідера та еліти. Режими реформ та контрреформ. Виключаючі та включаючі режими. Традиційний, авторитарно-бюрократичний режими та змагальна олігархія. Егалітарно-авторитарний, авторитарно-інегалітарний режими та ліберальна демократія.

Основні риси тоталітарного, авторитарного, демократичного, посттоталітарного та султаністського режимів. Різновиди тоталітаризму та авторитаризму.

Змістовий модуль № 2. Політичні режими та їх динаміка

ТЕМА 6. Тоталітарні режими

Еволюція концепції тоталітаризму в західній політичній науці. Зародження теорії тоталітаризму (20-ті рр. XX ст.). Ранні критики фашизму (Г.Амендоле, Л.Вассо, Ф.Тураті, Г.Хеллер). Друга фаза розвитку теорії тоталітаризму (1930 – 1945 рр.). Виявлення структурної та функціональної спільності тоталітарних диктатур на основі вивчення фашизму, націонал-соціалізму та більшовизму (В.Гуріан, Т.Кон, М.Лернер, Ф.Боркенау, С.Нойман). Праці Дж.Оруелла та К.Поппера. Розквіт теорії тоталітаризму (50 – 60-ті рр. XX ст.). Концептуальні положення праць Х.Арендт, К.Фрідріха, З.Бжезінського, Р.Арона. Психологічна інтерпретація феномену тоталітаризму (В.Райх, Е.Фромм, Е.Еріксон). Описові конструкції тоталітаризму (70 – 80-ті рр. XX ст.). Дослідження Т.Адорно, Е.Шілза, С.Уайта, К.Дойча, Р.Такера та ін. Криза концепції тоталітаризму на сучасному етапі.

Універсальні характеристики тоталітарних режимів. Наявність розгорнутої ідеологічної доктрини. Єдина масова політична партія. Система терористичного поліцейського контролю. Всезагальний контроль партії над засобами масової інформації та комунікації. Контроль над збройними силами. Централізований контроль над економікою. Ступінь

розмежування тоталітаризму та авторитаризму. Практична схема Р.Макрідіса.

Різновиди тоталітаризму. Фашизм (Італія). Націонал-соціалізм (Німеччина). Комунізм (СРСР, Китай, Куба та ін.). Тоталітарна теократія (Іран). Праві та ліві тоталітарні режими. Аналіз спільних та відмінних рис правототалітарних та лівототалітарних режимів. Партійна ідеологія. Економіка. Соціальна стратифікація. Політична соціалізація молодого покоління. Зовнішня політика.

Духовно-психологічні аспекти формування “масової людини” в системі тоталітаризму. Формування тоталітарно-авторитарної політичної культури. Егалітарна колективістська психологія. Утопізм. Міф та міфотворення. Вождизм. Етатизм. Мілітаризація. Монументальність та образність. Загальний негативізм. Масові свята та ігри в системі тоталітаризму. Чоловічі та жіночі архетипічні початки в тоталітаризмі. Антисексуальність тоталітарного суспільства. Сублімація енергії лібідо в “любов до режиму та вождів”. Маскулінність тоталітарного героя. Військовий стиль. Модель поведінки лідера-аскета. Заперечення фемінності.

ТЕМА 7.

Авторитарні режими

Універсальні характеристики авторитаризму. Прагнення виключити опозицію із політичного процесу. Використання елементів примусу. Прагнення контролю над потенційно опозиційними соціальними інститутами (сім'я, групи інтересів, засоби масової інформації). Слабка укоріненість влади в суспільстві. Перманентні пошуки легітимності. Відносна закритість правлячої групи.

Різновиди авторитарних режимів. Абсолютистські монархії. Феодальні аристократії. Режими бонапартистського типу. Військові диктатури. Расовий режим апартеїду (Південна Африка). Змішані форми авторитаризму.

Однопартійні авторитарні системи. Країни Центральної та Південно-Східної Європи (1945 – 1989 рр.). СРСР (1953 – 1991 рр.). Мексика. Влада Інституційно-революційної партії. Тайвань. Влада Гоміньдану.

Концепція М.Хагоп'яна. Домінантно-мобілізаційний режим (СРСР 30-х рр. XX ст.). Підпорядковано-плюралістичний режим (СРСР 70 – 80-х рр. XX ст.). Підпорядковано-мобілізаційний режим (ленінський більшовицький режим). Домінантно-плюралістичний режим (СРСР сер. 70-х рр. XX ст.).

Військові (“преторіанські”) режими. Риси “преторіанського суспільства” (Д.Раппопорт). Греція (1967 – 1974 рр.). Пакистан (1977 – 1988 рр.). Туреччина (1978 – 1984 рр.). Південня Корея (1961 – 1987 рр.). Заїр (1965 – 1996 рр.). Уганда (1971 – 1979 рр.). Нігерія (1967 – 1979 рр.). Уругвай (1973 – 1985 рр.).

Режими особистої влади (персональні диктатури). Диктатура Піночета в Чилі. Диктатура Салазара в Португалії. Диктатура Франко в Іспанії. Диктатура Чаушеску в Румунії. Диктатура Маркоса на Філіппінах. Особиста диктатура Сталіна в СРСР. Режим особистої влади Кастро на Кубі.

Бюрократично-олігархічні режими. Держави латиноамериканського регіону (Венесуела, Колумбія, Парагвай, Перу та ін.). Країни пострадянського простору (Туркменістан, Казахстан, Молдова, Білорусь, Україна, Російська Федерація та ін.).

Проблема інституціоналізації авторитарних режимів. Соціально-економічна нестабільність. Дилема легітимності влади. Ідеологічна імпотенція режимів. Проблема конкуренції еліт. Проблема участі громадян в політичному житті. Загальна вразливість авторитарних режимів.

ТЕМА 8.

Демократичні режими

Універсальні характеристики демократій. Концепція А.Пшеворського. Існування конфліктних інтересів у демократичному суспільстві. Правила гри. Стратегії політичних груп. Поведінка електорату. Різновекторність результатів політичної боротьби.

Демократичні інститути. Загальні, рівні, таємні вибори. Наявність конституції. Розподіл влад по вертикалі (законодавча, виконавча, судова) та горизонталі (центр та регіони). Свобода слова та плюралізм засобів масової інформації. Свобода артикуляції політичних інтересів та багатопартійна система.

Умови стабільності демократичних режимів. Внутрішні умови (економічні, соціокультурні чинники, фактор політичного лідерства). Зовнішні умови (захищеність від зовнішніх втручань).

Загрози демократії та їх джерела. Диктократія (суміш авторитаризму та демократії). Демократура (гібрид демократії та авторитаризму). Імобілізована та сегментована демократична система.

Специфіка та багатоаспектність демократичних режимів. Концепція А.Лейпхарта. Мажоритарна та консенсусна моделі демократії.

Мажоритарно-федеральні демократичні системи. Консенсусно-унітарні демократичні системи.

ТЕМА 9.

Посттоталітарні та султаністські режими

Посттоталітарні та султаністські режими, їх наступність і близькість із іншими режимами. Характерні ознаки та ризики. Джерела довіри й авторитет влади. Поняття та параметри посттоталітарних і султаністських режимів.

Різновиди та стратегії посттоталітарних і султаністських режимів.

Проблеми консолідації політичних інститутів. Проблема “очищення” поставторитарного режиму. Проблема “переходу лояльності”. Проблема корупції. Проблема економічної стабілізації. Питання рекрутування нових лідерів. Проблема встановлення життєздатних політичних інститутів та організацій. Формування благодатного зовнішнього іміджу держави.

ТЕМА 10.

Політичний режим сучасної України

Характеристика сучасного політичного режиму України. Залежність типологізації режиму від політики влади. Президентство Л.Кравчука, Л.Кучми, В.Ющенко, В.Януковича. Роль елітних груп на становлення та особливості функціонування політичного режиму.

Концепція “посткомуністичного неототалітаризму” (В.Полохало, О.Дергачов). Концепція типологічної подібності режиму України східно-європейським аналогам (Є.Кіш). Концепція авторитарно-демократичного “перехідного режиму” (В.Журавський, Т.Батенко).

Специфічні риси та феномени політичного режиму в Україні. Непублічність влади. Неможливість інституційної ідентифікації влади. Неповноцінність політичних виборів. Елементи клієнтелізму. Слабкість політичних партій. Існування кланових угруповань. Ізольованість інститутів громадянського суспільства. Державна політична цензура. Декларативний характер Конституції. Гіпертрофована, авторитарно налаштована президентська влада. Антипарламентаризм. Централізм та антирегіоналізм. Відсутність умов для європейської ідентифікації.

Засади формування демократичного режиму. Основні передумови формування демократичного суспільства. Розширення економічної свободи та подолання економічної кризи. Зміна системи цінностей, породженої тоталітарним та авторитарним минулим СРСР. Підвищення

рівня політичної свідомості та культури громадян. Встановлення ефективного контролю суспільства над політикою можновладців. Встановлення чіткої законодавчої бази. Подолання політичної кризи в контексті президентських та парламентських виборів.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма						Заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
л		п	лаб	інд.	с.р	л		п	лаб	інд	с.р		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Змістовий модуль № 1. Історія і теорія політичних режимів													
Тема 1. Базові категорії та похідні поняття «політичного режиму»	5	2					3	8	2			3	3
Тема 2. Поняття «політичного режиму» в політичній науці	10	4	2				4	9	2			3	4
Тема 3. Еволюція «політичного режиму» в історії політичної думки	12	6	2				4	9	2			3	4
Тема 4. Структура і особливості функціонування політичного режиму	8	2	2				4	9	2			3	4
Тема 5. Типології політичних	10	4	2				4	9	2			3	4

режимів											
Разом за змістовим модулем 1	45	18	8			19	44	10			15 19
Змістовий модуль № 2. Політичні режими та їх динаміка											
Тема 6. Тоталітарні режими	8	2	2			4	9	2			3 4
Тема 7. Авторитарні режими	8	2	2			4	9	2			3 4
Тема 8. Демократичні режими	8	2	2			4	9	2			3 4
Тема 9. Посттоталітарні й султаністські режими	9	4	2			3	8	2			3 3
Тема 10. Політичний режим сучасної України	8	4	4			4	11	4			3 4
Разом за змістовим модулем 2	45	14	12			19	46	12			15 19
Усього годин	90	32	20			38	90	22			30 38

4. Теми практичних занять (денна форма)

N з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Поняття «політичного режиму» в політичній науці	2
2.	Еволюція «політичного режиму» в історії політичної думки	2
3.	Структура і особливості функціонування політичного режиму	2
4.	Типології політичних режимів	2

5.	Тоталітарні режими	2
6.	Авторитарні режими	2
7.	Демократичні режими	2
8.	Посттоталітарні й султаністські режими	2
9.	Політичний режим сучасної України	4
Разом:		20

5. Самостійна робота (денна форма)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Поняття «політичного режиму» в політичній науці	3
2.	Еволюція «політичного режиму» в історії політичної думки	4
3.	Структура і особливості функціонування політичного режиму	4
4.	Типології політичних режимів	4
5.	Тоталітарні режими	4
6.	Авторитарні режими	4
7.	Демократичні режими	4
8.	Посттоталітарні й султаністські режими	3
9.	Політичний режим сучасної України	4
Разом:		38

6. Індивідуальні завдання

Індивідуальна робота студента з курсу «Політичні режими» оцінюється за 20-ти бальною системою та включає наступні завдання:

- **1 модульний контроль:** колоквиум за працею Цыганкова А.П. «Современные политические режимы: структура, типология, динамика». – М., 1995.;
- **2 модульний контроль:** підготовку та захист реферату/есе або підготовку та захист бібліографічного опису наукових праць з визначеної та узгодженої з викладачем теми з переліку питань на підсумковий модульний контроль (див. нижче).

КОЛОКВІУМ

Праця ЦИГАНКОВА А.П. «Современные политические режимы: структура, типология, динамика» (1995)

Перелік типових запитань:

1. У якій послідовності автор розглядає історію походження терміну «політичний режим»?
2. Який внесок у дослідження сутності політичного режиму зробили представники античної політичної думки?
3. На яких моментах акцентує увагу еволюція поняття «політичний режим» у Новий час?
4. Якої думки стосовно сутності політичного режиму дотримуються марксистки?
5. Які нові підходи до аналізу політичних режимів з'явилися на початку ХХ століття?
6. Яку структуру політичного режиму змальовує А. Циганков?
7. Яке значення автор приділяє середовищу функціонування політичного режиму?
8. Які групи ресурсів життєдіяльності політичних режимів виділяє автор?
9. Які критерії до аналізу типології політичних режимів показує автор?
10. Що лежить в основі характеристики демократичного політичного режиму за А.Циганковим?
11. Що лежить в основі характеристики тоталітарного політичного режиму за А.Циганковим?
12. Що лежить в основі характеристики авторитарного політичного режиму за А.Циганковим?
13. Що лежить в основі характеристики посттоталітарного політичного режиму за А.Циганковим?
14. Що лежить в основі характеристики султаністського політичного режиму за А.Циганковим?
15. Яка динаміка режимів?
16. Які проблеми політичного переходу?
17. Як обґрунтовують параметри політичного переходу?
18. Що лежить в основі процесу демократичного переходу?
19. Які проблеми консолідації демократичних інститутів?
20. Які результати демократичних перехідних процесів?

Рекомендована література:

- Цыганков А.П. Современные политические режимы: структура, типология, динамика: Учебное пособие. – М., 1995.

ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ / ЕСЕ / КУРСОВИХ РОБІТ

1. Динаміка політичних режимів в Україні.
2. Символіка влади.
3. Феномен вождизму.
4. Теорії походження держави.
5. Азіатський спосіб виробництва. Феномен “влади-власності” на Сході.
6. Сутність східної деспотії.
7. Структура влади в кочових імперіях.
8. Кланові структури в політичних системах країн СНД (країна на вибір).
9. Традиційна влада в країнах Азії (країна на вибір).
10. Обґрунтування взаємодії суспільних суб’єктів, що характеризують політичний режим.
11. Обґрунтування поглядів на політичний режим у працях Аристотеля.
12. Феномен влади в китайській цивілізації.
13. Структура влади в феодальному суспільстві (за працями М.Блока та Л.Февра).
14. Сакральний цар: еволюція традиції.
15. Регіональні політичні режими.
16. Клієнтелізм: історико-соціологічний нарис.
17. “Клани” та патронажно-клієнтні відносини (досвід України).
18. Диктатура Салазара в Португалії.
19. Режим “чорних полковників” в Греції.
20. Режим генерала Мобуту в Заїрі.
21. Особиста диктатура Барре в Сомалі.
22. Режим особистої влади Дювальє в Гаїті.
23. Режим Самоси в Нікарагуа.
24. Режим Піночета в Чилі.
25. Режим Іді Аміна в Уганді.
26. Режим Франко в Іспанії.
27. Расовий режим апартеїду в Південній Африці.
28. Теократичний режим аятолли Хомейні в Ірані.
29. Абсолютистські монархії (Саудівська Аравія, Об’єднані Арабські Емірати, Катар, Оман та ін. – на вибір).
30. Режим особистої влади Кастро на Кубі.
31. Режим Чаушеску в Румунії.
32. Диктатура Маркоса на Філіппінах.
33. Військовий режим в Південній Кореї (1961-1987 рр.).
34. Бюрократично-олігархічні режими країн латиноамериканського регіону (Венесуела, Колумбія, Парагвай, Перу та ін.).
35. Особиста диктатура Сталіна в СРСР.

36. Особливості авторитарного режиму СРСР (1953-1991 рр.).
37. Специфіка та своєрідність політичних режимів пострадянських держав СНД.

7. Методи навчання

У процесі викладання нормативної навчальної дисципліни «Політичні режими» викладача використовує наступні *групи методів навчання*:

1. Словесні (лекція, бесіда, обговорення, інструктаж).
2. Наочні (ілюстрація, демонстрація (з використанням фотоілюстрацій, таблиць та схем, електронних презентацій)).
3. Практичні (опитування на практичних заняттях; виконання тестових завдань; робота з підручником, першоджерелами; виконання індивідуальних завдань (див. вище); контрольні роботи).

8. Методи контролю

Викладач використовує наступні групи методик контролю знань студентів, які вивчають навчальну дисципліну «Політичні режими»:

1. Методи усного контролю (монологічна відповідь студента на окреме питання теми практичного заняття у індивідуальній та фронтальній формах; запитально-відповідна бесіда під час роз'яснення проблемного питання на практичному занятті; іспит у формі усної відповіді на три запитання з переліку питань).
2. Письмовий контроль (виконання індивідуальної роботи; модульна контрольна робота; дидактичні тестові завдання).
3. Методи практичного контролю (перевірка змістового наповнення електронної презентації).

9. Методичне забезпечення

1. Саламатин В.С. Политические режимы: к методологии понятий. – М., 1995.
2. Цыганков А.П. Современные политические режимы: структура, типология, динамика: Учебное пособие. – М., 1995.

10. Рекомендована література

Базова

1. Авторитаризм и демократия в развивающихся странах. – М., 1996.
2. Авторханов А.Г. Технология власти. – М., 1994.
3. Арендт Х. Джерела тоталітаризму / Пер. з англ. – К.: Дух і літера, 2002. – 539 с.
4. Арон Р. Демократия и тоталитаризм. – М., 1993.
5. Аттіла А. “Порівняльна революція” і перехід до демократії у Центральній та Південній Європі // Політологічні читання. – 1992. – № 3.
6. Баран В. Теорія тоталітаризму: генеза і сутність // Сучасність. – 1996. – № 8.
7. Батенко Т. Королі СНД: Портрети дванадцяти президентів (тенденції та закономірності розвитку в пострадянському просторі). – Львів: Кальварія, 2000. – 216 с.
8. Бессонов Б. Фашизм: идеология, политика. – М., 1985.
9. Бистрицький Є. Політична філософія посткомунізму: горизонти методології // Політична думка. – 1995. – № 1. – С. 3-12.
10. Бюрократия, авторитаризм и будущее демократии в России (материалы «круглого стола») // Вопросы философии. – 1993. – № 2. – С. 3-32.
11. Вятр Е. Типология политических режимов: Лекции по политологии. – Таллин, 1991. – Т. 1.
12. Гаджиев К.С. Тоталитаризм как феномен XX века // Вопросы философии. – 1992. – № 2. – С. 3-25.
13. Галкин А.А. Германский фашизм. – М., 1989.
14. Головаха Е.И., Бекешкина И.Э., Небоженко В.С. Демократизация общества и развитие личности: от тоталитаризма к демократии. – К., 1992.
15. Голосов Г.В. Сравнительная политология: Учебник. – 3-е изд., перераб. и доп. – СПб.; Изд-во Европ. ун-та в С.-Петербурге; “Летний сад”, 2001. – С. 63-99 (Глава III. Политические режимы).
16. Громько А.Л. Политические режимы. – М., 1994.
17. Гуггенбергер Б. Теория демократии // Полис. – 1991. – № 4.
18. Даймонд Л. Прошла ли “третья волна” демократизации? // Полис. – 1999. – №1.
19. Даль Р. Введение в экономическую демократию. – М., 1991.
20. Дарендорф Р. Дорога к свободе: демократизация и ее проблемы в Восточной Европе // Вопросы философии. – 1990. – № 9.

21. Дем'яненко Б. Особливості структурування та схожість практичного прояву нацистської та сталінської моделей тоталітаризму // Нова політика. – 1998. – № 1 (15). – С. 50-56.
22. Дем'яненко Б. Порівняльний аналіз італійської та сталінської моделей тоталітаризму // Нова політика. – 1998. – № 6 (20). – С. 45-53.
23. Дем'яненко Б. Порівняльний аналіз фашистської та сталінської моделей тоталітаризму // Нова політика. – 1999. – № 1 (21). – С. 36-47.
24. Джилас М. Лицо тоталитаризма. – М., 1992.
25. Доган М. Легитимность режимов и кризис доверия // Социс. – 1994. – № 6.

Допоміжна

1. Арендт Х. Вирус тоталитаризма // Новое время. – 1991. – № 1.
2. Колодій А. До питання про політичний режим в Україні. Спроба транзитивного підходу // Сучасність. – 1992. – № 7-8. – С. 84-96.
3. Лейпхарт А. Демократия в многосоставных обществах. Сравнительное исследование. – М., 1997. – 287 с.
4. Лейпхарт А. Конституционные альтернативы для новых демократий // Полис. – 1995. – № 2. – С. 135-146.
5. Лейпхарт А. Многосоставные общества и демократические режимы // Полис. – 1992. – № 1-2. – С. 217-224; № 3. – С. 86-99.
6. Лобер В. Демократия: от зарождения идеи до современности. – М., 1991.
7. Мазуров И. Фашизм как форма тоталитаризма // Общественные науки и современность. – 1993. – № 5. – С. 39-52.
8. Медунин А.Е. Был ли культ личности Сталина повсеместным? // Тоталитаризм как исторический феномен. – М., 1989. – С. 302-313.
9. Медушевский А.Н. Демократия и тирания в новое и новейшее время // Вопросы философии. – 1993. – № 10. – С. 3-23.
10. Невичерпність демократії. Видатні діячі минулого й сучасності про вільне демократичне суспільство і права людини. – К., 1994.
11. Паренти М. Демократия для немногих. – М., 1990. – 501 с.
12. Пахарев А. Пострадянський авторитаризм: куди йдемо // Віче. – 2001. – № 7.
13. Політичні режими сучасності та перехід до демократії / Давимука С., Колодій А., Кужельюк Ю., Харченко В. – Львів, 1999. – 168 с.
14. Політологія посткомунізму. – К.: Політична думка, 1995. – 364 с.
15. Політологія. Кн. Перша: Політика і суспільство. Кн. Друга: Держава і суспільство / За науковою редакцією А.Колодій. – К.: Ельга-Н, Ніка-Центр, 2000. – С. 395-470 (Розділи 13-14).
16. Почепцов Г. Тоталитарный человек. – К., 1994.

17. Работяжев Н.В. Политическая система тоталитаризма: структура и характерные особенности // Вестник МГУ. Серия 12. Политические науки. – 1998. – №1.
18. Рассоха И.Н. Тезисы о тоталитаризме // Полис. – 1995. – № 2.
19. Романюк О. Посттоталітаризм як соціально-політичний феномен. Концептуальні підходи та критерії // Нова політика. – 2001. – № 6. – С. 45-49.
20. Романюк О. Праві та ліві тоталітарні режими: спільне і специфічне // Нова політика. – 2002. – № 1. – С. 55-59.
21. Саламатин В.С. Политические режимы: к методологии понятий. – М., 1995.
22. Салмин А. М. Современная демократия: генезис, структура, культурные конфликты. – М., 1992.
23. Салмин А.М. Современная демократия: очерки становления. – М., 1997.

Навчально-методичне видання

Токар Маріан Юрійович, Зан Михайло Петрович

Навчально-методична серія «КАФЕДРА»

Політичні режими: програма навчальної дисципліни для студентів за напрямом підготовки зі спеціальності 6.030104 – Політологія / Навчально-методична серія «Кафедра». – Ужгород, 2013. – 20 с.

Віддруковано з готового оригінал-макета
на поліграфічній базі факультету суспільних наук
Ужгородського національного університету